

Inkunabule i hrvatska srednjovjekovna pismena kultura u digitalnome svijetu

Ana Mihaljević

Staroslavenski institut

amihaljevic@stin.hr

Dubrovnik, 22. kolovoza 2023.

Što su inkunabule?

и

ѣ

ѡѡ

Ѹѡ

ѢѢ

Ѥ

Ѧ

Ѱ

Ѣ

Ѹ

ѢѢ

Ѥ

Jena – jezikoslovno nazivlje

<http://struna.ihjj.hr/>

JENA
JEZIKOSLOVNO NAZIVLJE

<https://jena.jezik.hr/>

[Pomoć ?](#)[+ Napredno pretraživanje](#)[TRAŽI](#)

glagoljica

im. ž. jd.

definicija

slavensko pismo koje je za potrebe moravske misije sastavio Konstantin Ćiril u 9. st.

istovrijednice

engleski: Glagolitic script, Glagolitic

njemački: glagolitische Schrift, Glagoliza

francuski: alphabet glagolitique, glagolitsa

ruski: глаголица

talijanski: glagolitico

češki: hlaholice

podređeni nazivi

obla glagoljica, uglata glagoljica

poveznica

<http://hrvatski.hr/volim-glagoljicu/>; <http://pravopis.hr/uploads/slova-2.pdf>; <http://jezik.hr/glagoljica.html>

napomena

Slavenska je pismenost vezana uz veliku Ćirilometodsku zadaću stvaranja književnoga jezika i obrednih knjiga za Moravljane. Staroslavenska književnost utrla je put glagoljici kao prvomu hrvatskom pismu. Ona se u našim krajevima osobito proširila te oble likove svojih grafema zamjenjivala uglatima, a tu je dobila i ime (od glagola *glagoljati* – govoriti). Glagoljica je u Hrvatskoj bila u pretežitoj uporabi do 16. stoljeća, a aktivno se rabila do polovice 19. stoljeća. Prve pouzdane vijesti o uporabi slavenskoga književnog jezika i pisma glagoljice kod Hrvata potječu iz godine 925. – u jednome pismu papa Ivan X. opominje dalmatinske biskupe zbog služenja bogoslužja na slavenskome jeziku, a u drugome prigovara hrvatskomu kralju Tomislavu i zahumskom knezu Mihajlu Viševiću što to dopuštaju. Zaključci splitskih crkvenih sabora u ranome srednjem vijeku također svjedoče o postojanju slavenskoga bogoslužja. Na prijelazu u 12. stoljeće (oko 1100.) nastala je glagoljicom klesana Bašćanska ploča, najvažniji spomenik rane hrvatske pismenosti.

uglata glagoljica

definicija

glagoljica nazvana prema uglatim oblicima slova

istoznačnice

dopušteni naziv: hrvatska glagoljica

istovrijednice

engleski: Angular Glagolitic script, Angular Glagolitic, Croatian Glagolitic script

njemački: eckige glagolitische Schrift, eckige Glagoliza

francuski: glagolitsa angulaire, alphabet glagolitique carré

ruski: угловатая глаголица

poveznica

<http://hrvatski.hr/volim-glagoljicu/>; <http://pravopis.hr/uploads/slova-2.pdf>

napomena

Konstantin Ćiril za potrebe moravske misije sastavio je u 9. st. slavensko pismo glagoljicu. Glagoljica najstarijih sačuvanih staroslavenskih tekstova (iz 10. i 11. st.) zbog svojega se osnovnoga vizualnog dojma naziva *oblom*. Glagoljica se u hrvatskim krajevima osobito proširila i upravo je na našim prostorima oble likove svojih grafema zamjenjivala uglatima, a tu je dobila i ime (od glagola *glagoljati* – 'govoriti'). Kako je *uglata glagoljica* karakteristična samo za Hrvatsku, uz naziv *uglata* rabi se i naziv *hrvatska glagoljica*.

inkunabula

im. ž. jd.

definicija

knjiga iz najranijega doba tiskana od 1455. do 1500. godine

istovrijednice

engleski: incunable, incunabulum

njemački: Inkunabel, Wiegendruck, Frühdruck

francuski: incunable

ruski: инкунабула

češki: inkunábule, prvotisk

napomena

Dolazi od latinskoga *incunabulum* 'pelena, kolijevka; začetak'. Poznato je devet hrvatskih inkunabula: 6 glagoljičnih (*Misal po zakonu rimskoga dvora*, 1483.; *Brevijar po zakonu rimskoga dvora*, 1491.; *Traktat o ispovijedi*, 1492.; *Baromićev brevijar*, 1493., Venecija; *Senjski misal*, 1494., Senj; *Spovid općena*, 1496., Senj) i tri latinične (*Molitvenik*, 1490.(?); *Oficij*, 1490.(?); *Lekcionar Bernardina Splićanina*, 1495., Venecija). *Molitvenik* i *Oficij* moguće je smatrati jednim spomenikom, što se katkad i čini, pa ih se objedinjuje pod naslovom *Prvi tiskani dubrovački molitvenik*. *Spovid općena* jedina je neliturgijska glagoljična inkunabula i u literaturi se obično navodi kao prva čakavska tiskana knjiga.

razredba

polje: interdisciplinarne humanističke znanosti

projekt: Hrvatsko jezikoslovno nazivlje (JENA)

Počeci tiskarstva

- Johannes Gutenberg
- 1455.
- *Biblija*
- 42 retka na latinskome
- 290 znakova
- dvije knjige – 1282 stranice
- pergamena i papir

Tiskara, 1568.

autor: Jost Amman

Meggs, P. B. *A History of Graphic Design*. John Wiley & Sons, Inc. 1998. (str. 64)

capillo capitis sui: posuitque eum in
babilonem super lacum in imperu
spiritus sui. Et clamavit abbauc di
cens. Daniel secus dei: tolle prandi
um quod misit tibi deus. Et ait dani
el. Recordatus es mei deus: et non de
relinquisti diligentes te. Surgensq; da
niel comedit. Porro angelus domi
ni restituit abbauc confectum in loco
suo. Venit ergo rex die septimo ut lu
geret danielum: et venit ad lacum et
introspexit: et ecce daniel sedes in me
dio leonum. Et exclamavit voce ma
gna rex dicens. Magnus es domine
deus danielis. Et recessit eum. Porro
illos qui predmonis eius causa fue
rant intromissit in lacum: et deuorati
sunt in momento coram eo. *Explicit
daniel propheta incipit prologus in li
brum duodecim prophetarum.*

In idem ordo est duode
cim prophetarum apud
hebreos qui est apud nos.
Vnde secundum id quod
ibi legitur: hic quoque dispositi sunt.
Osee commaticus est: et quasi per sen
tentias loquens. Joel planus in prin
cipijs in fine obscurior: et usque ad
malachiam habent singuli proprie
tates suas: quem eadem scribam le
gitque doctorem hebrei autumant. Et
quia longum est nunc de omnibus
dicere: hoc tantum nos o paula et
eustochium ammonitas scire volo
unum librum esse duodecim prophe
tarum: et osee synchronon ysaie: ma
lachiam vero aggregari et zacharie fuisse
temporibus. In quibus autem tem
pus non preterit in titulo: sub illis eo
regibus prophetasse sub quibus et hij qui an
te eos habent titulos prophetaverunt.

Osee *phia.*
Urbem domini quod fa
ctum est ad osee fili
um hecei in diebus
osie ioathan archa
ezchie regum iuda:
in diebus iherosola
im filij ioas regis israel. Principium loquen
di domini in osee. Et dixit dominus ad osee.
Vade sume tibi uxorem fornicariam:
fac tibi filios fornicationum: quia forni
cans fornicabit terra a domino. Et abiit
et accepit gomer filiam de belaim: et
concepit et peperit ei filium. Et dixit dominus
ad eum. Voca nomen eius iherazael. Quo
niam adhuc modicum: et visitabo san
guine iherazael super domum israel: qui
elcere faciam regnum domus israel. Et
in illa die conteram arcum israel: in valle
iherazael. Et concepit adhuc: et pepe
rit filiam. Et dixit ei. Voca nomen eius
absque misericordia. Quia non addam
ultra misericordiam domui israel: sed obli
uione obliuiscar eos. Et domui iuda
miserebor: et saluabo eos in domino deo
suo: et non saluabo eos in arcu et gla
dio: et in bello: et in equis et in equitibus.
Et ablatauit eam que erat absque mise
ricordia. Et concepit: et peperit filium. Et
dixit ei. Voca nomen eius non plus meus.
Quia vos non plus meus: et ego non
ero uester deus. Et erit numerus filiorum israel
quali arena maris que sine mensura
est: et non numerabitur. Et erit in loco
ubi dicitur eis non plus meus vos:
dicitur eis filij dei uiuentis. Et congre
gabuntur filij iuda et filij israel: et ponet
sibi bimer caput unum: et ascendent de
terram: quia magnus dies iherazael. 11.
Dixit fratribus uestris plus meus:
et sorori uestre misericordiam con
secuta. Iudicate mactem uestram iudi
cate: quoniam ipsa non uxor mea: et ego

faksimil *Biblije* Johanna Gutenberga,
Biblia Latina Vulgata, iz 1455./1456.
Gutenbergov muzej, Mainz

Hrvatske inkunabule

- inkunabule pisane hrvatskim ili hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom tiskane latinicom ili glagoljicom
- hrvatske inkunabule objavljene na drugim stranim jezicima (latinski i talijanski) – oko 50 – prva 1474. pogrebni govor za Pietra Riarija Nikole Modruškoga
- inkunabule koje su tiskali ili izdali hrvatski izdavači i priređivači – u Italiji i Francuskoj – više od sto

Nelatinične inkunabule

- posebno rijetko i važno – tiskanje nelatiničnih pisama
- 1475. hebrejska knjiga
- 1476. grčka slova
- 1483. glagoljica
- 1491. ćirilica

autor: 14075

autorska prava: © The British Library Board

Hrvatske inkunabule – na hrvatskome i hrvatskome crkvenoslavenskome

- šest glagoljičnih
 - *Misal po zakonu rimskoga dvora*, 1483.
 - *Brevijar po zakonu rimskoga dvora*, 1491.
 - (*Traktat o ispovijedi*, 1492.)
 - *Baromićev brevijar*, 1493.
 - *Senjski misal*, 1494.
 - *Spovid općena*, 1496.
- tri latinične
 - *Molitvenik*, 1490.(?)
 - *Oficij*, 1490.(?)
 - *Lekcionar Bernardina Splićanina*, 1495.

Hrvatske inkunabule

«U prvom razdoblju tiskarstva izdaju se: liturgijske knjige (najprije misali, brevijari, kasnije i rituali), bukvari (početnice) za učenje glagoljskoga pisma (i molitava), teološki i povijesni priručnici, moralizatorsko – didaktična i nabožnolegendarna djela. Liturgijske knjige nastavljaju i nasljeđuju tradiciju glagoljskih rukopisnih predložaka u sadržaju, jeziku i vanjskom izgledu (formi). Teološki priručnici, didaktična i nabožna djela uglavnom su prijevodi s talijanskog i latinskog ili su kompilacije suvremenih zapadnoevropskih veoma popularnih djela koja se tiskaju na mnogim jezicima i po više puta. Glagoljski bukvari (početnice) izdaju se po obrascima standardnih Paternoster abecedarija. Jezik neliturgijskih glagoljskih knjiga iz prvoga razdoblja je narodni (književna čakavština) i u njemu se samo sporadično javljaju elementi crkvenoslavenskog jezika.»

- Anica Nazor, **Tiskana glagoljska knjiga od prvotiska Misala 1483. do Brozićeva brevijara 1561.**
- <https://hrcak.srce.hr/14544>

Slovo : časopis Staroslavenskoga instituta u Zagrebu, No. 34, 1984.

Izvorni znanstveni članak

Tiskana glagoljska knjiga od prvotiska Misala 1483. do Brozićeva brevijara 1561.

Anica Nazor

Puni tekst:

hrvatski pdf 10.959 Kb

str. 7-16

preuzimanja: **2.295**

[citiraj](#)

Sažetak

U članku je dan sažet pregled tiskane glagoljske knjige u razdoblju od 1483. do 1561. godine. To je prvo i najstarije razdoblje u povijesti tiskane glagoljske knjige, jer čini zaokruženu cjelinu s obzirom na jezik liturgijskih knjiga. Sve glagoljske liturgijske knjige izašle su na crkvenoslavenskom jeziku u izvornoj hrvatskoj redakciji. Poslije 1561. one se tiskaju u Rimu u ruskoj redakciji. Do tada su se tiskale u Mlecima, Senju i Rijeci. Za prvotisak Misala iz 1483. ne zna se gdje je tiskan. Istraživanja su pokazala da je tekst za tisak priređen u Istri. Za prvotisak Brevijara iz 1491. pretpostavlja se da je tiskan u Kosinju (u Lici). Pretpostavka se temelji na jednom povijesnom podatku iz 17. st.

U prvom razdoblju tiskarstva izdaju se: liturgijske knjige (najprije misali, brevijari, a kasnije i rituali), bukvari (početnice) za učenje glagoljskog pisma (i molitava), teološki i povijesni priručnici, moralizatorsko-didaktična i nabožnolegendarna djela. Liturgijske knjige nastavljaju i nasljeđuju tradiciju glagoljskih rukopisnih predložaka u sadržaju, jeziku i vanjskom izgledu (formi). Teološki priručnici, didaktična i nabožna djela uglavnom su prijevodi s talijanskog i latinskog ili su kompilacije suvremenih zapadnoeuropskih vrlo popularnih djela koja se tiskaju na mnogim jezicima i po više puta. Glagoljski bukvari (početnice) izdaju se po obrascima standardnih latinskih Paternoster abecedarija. Jezik neliturgijskih glagoljskih knjiga iz prvog razdoblja je narodni (književna čakavština) i u njemu se samo sporadično javljaju elementi crkvenoslavenskog jezika.

Mrežni izvori o hrvatskoj srednjovjekovnoj pismenoj kulturi

h

ш

ш

ѣ

ѣ

ѣ

я

ш

б

ѣ

ш

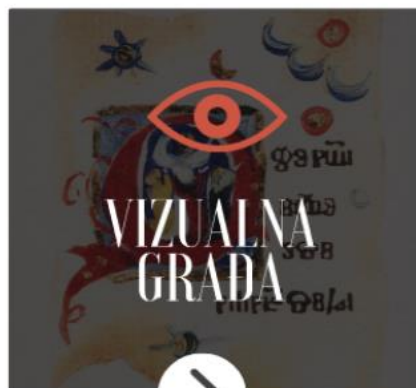
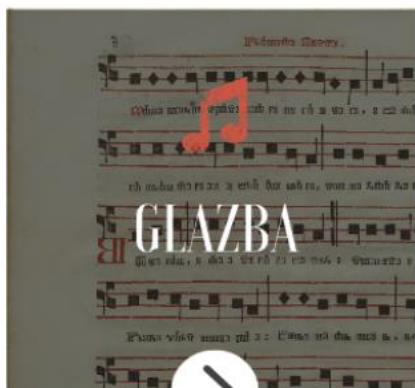
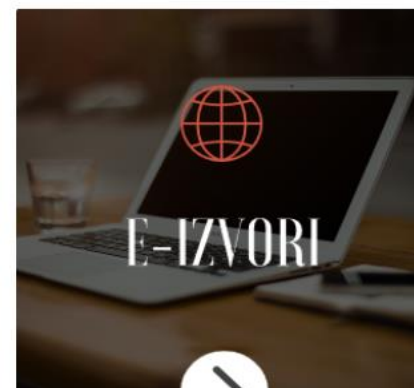
ѣ

Nacionalna i sveučilišna knjižnica

<http://virtualna.nsk.hr/glagoljica/misal-po-zakonu-rimskoga-dvora/>

Glagonjica.hr

Ѡ

ѡ

Ѣ

Ѥ

Ѧ

Ѩ

Ѫ

Ѭ

Ѯ

Ѱ

Ѳ

Ѵ

Staroslavenski institut

<https://stin.hr/>

Staroslavenski institut

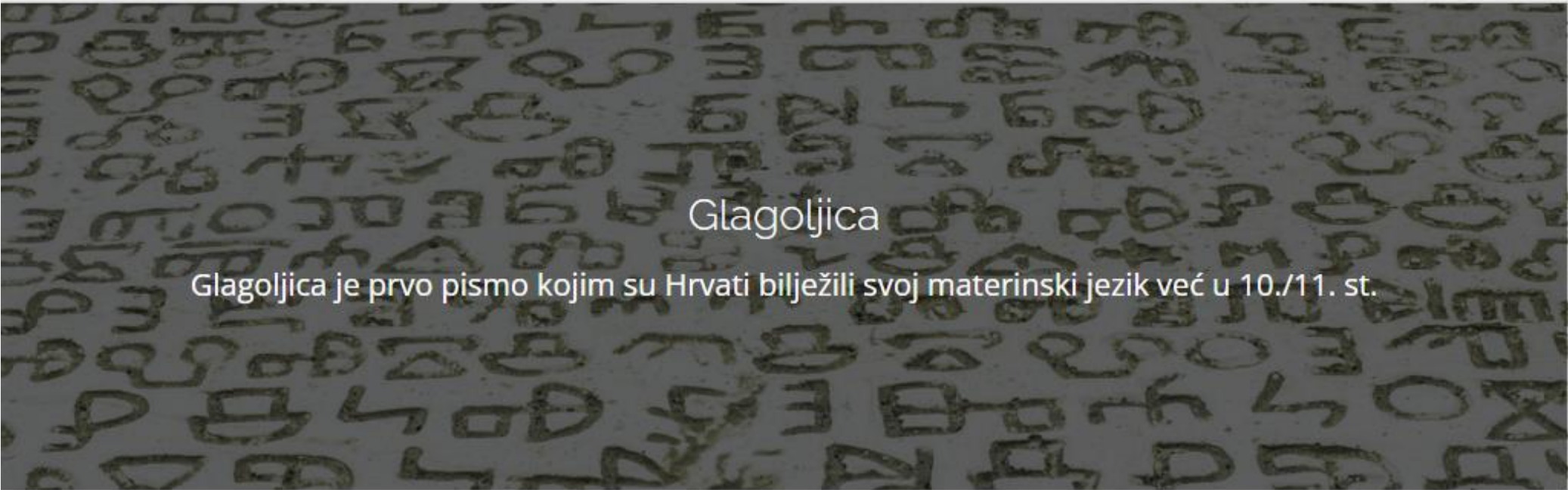
- središnja hrvatska akademska ustanova za istraživanje hrvatske glagoljice i glagoljaštva
- 2022. – 70. obljetnica postojanja Staroslavenskoga instituta u Zagrebu i 120. obljetnica osnutka njegova prethodnika, Staroslavenske akademije u Krku
- interdisciplinarno istraživanje hrvatske srednjovjekovne glagoljične baštine u hrvatskome i europskome kontekstu

Staroslavenski institut

- četiri znanstvena odjela:
 - Odjel za glagoljičnu paleografiju
 - Odjel za gramatiku hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika
 - Odjel za hrvatsku i europsku književnost srednjega vijeka
 - Odjel za *Rječnik crkvenoslavenskog jezika hrvatske redakcije*
- središte Znanstvenoga centra izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo
- središte HRZZ-ovih projekata:
 - Interdisciplinarni pristup hrvatskoglagoljskomu misalu na primjeru Misala kneza Novaka
 - Istraživanje starije hrvatskoglagoljske zborničke baštine

Glagoljica

Glagoljica je prvo pismo kojim su Hrvati bilježili svoj materinski jezik već u 10./11. st.

autorica: Ana Mihaljević

Glagoljica je najstarije slavensko pismo i uz **ćirilicu** je jedno od dvaju slavenskih pisama. U znanosti je prihvaćeno mišljenje da je glagoljica starija od ćirilice.

Za razliku od ćirilice, koja je nastala spontanim dugotrajnim prilagođivanjem grčkoga alfabeta, glagoljica je autorsko pismo. Smatra se da ju je osmislio **Konstantin Filozof – sv. Ćiril**, Grk iz Soluna, za misiju među moravskim Slavenima u 9. st. Konstantin i njegov stariji brat **Metod** bili su nositelji te misije, kojoj je cilj bio opismenjivanje i prosvjećivanje Slavena. U Moravsku su došli na poziv kneza Rastislava uz potporu bizantskoga cara Mihajla III.

Za potrebe te misije braća su također s grčkoga na **staroslavenski** ili **starocrkvenoslavenski** prevela najvažnije liturgijske tekstove. Taj se jezik smatra prvim književnim jezikom svih Slavena, a većina znanstvenika smatra da je nastao na temelju južnomakedonskoga govora okolice Soluna.

Glagoljska slova ne označavaju samo glasove nego imaju i brojevnu vrijednost. Kad je glagoljsko slovo označavalo broj, iznad njega dolazila je titla (~), a oko njega točkice.

Obilježja i naziv glagoljskoga pisma

Ɱ	Ɑ	ⱮⱮ	ꙸ	Ɱ	З	Ѡ	Ѣ
a	b	v	g	d	e	ž	3
1	2	3	4	5	6	7	8
Ɱ	Ɑ	ꙸ	Ɱ	ꙸ	Ɱ	Ɱ	ꙸ
z	ī	i	j, d	k	l	m	n
9	10	20	30	40	50	60	70
ꙸ	Ɱ	ꙸ	ꙸ	Ɱ	ꙸ	ꙸ	ꙸ
o	p	r	s	t	u	f	h
80	90	100	200	300	400	500	600
Ɱ	ꙸ	ꙸ	ꙸ	ꙸ	ꙸ	ꙸ	ꙸ
ō	ć, šć, št	c	č	š	ъ	ja, (i)je	ju
700	800	900	1000	2000	3000	4000	5000

Svako glagoljsko slovo ima i ime. Prema imenima prvih dvaju slova (*az* i *buki*), govorimo o glagoljskoj **azbuci**, slično kao što govorimo o latiničnoj abecedi i grčkome alfabetu.

Imena slova nisu proizvoljna, nego imaju značenje. Primjerice, prvih devet slova glagoljskoga pisma (A = az, B = buki, V = vjedi, G = glagolju, D = dobro, E = jest, Ž = živjeti, DZ = zelo, Z = zemlji) izriču poruku *Ja koji poznajem slova govorim da je vrlo dobro živjeti (na) Zemlji*. Ta misao iznosi i stav da su poznavanje slova i pismenost temelj dobrog života.

Naziv *glagoljica* nastao je mnogo kasnije – u 17. st. na hrvatskome području prema glagolu *glagoljati*, koji znači 'govoriti', a proširio se tek u 19. st. Prema tome nazivu nastao je naziv *glagoljaš* za katoličkoga svećenika koji misu drži na hrvatskome crkvenoslavenskom jeziku služeći se glagoljskim knjigama.

Obla glagoljica

Najstariji poznati oblik glagoljskoga pisma, za koji se smatra da ga je oblikovao sv. Ćiril, zove se oblom glagoljicom. Obla je glagoljica sveslavensko pismo i pismo najstarijih sačuvanih slavenskih knjiga, npr. *Assemanijeva*, *Marijinskoga* i *Zografskoga evanđelja*, *Kločeva glagoljaša*.

Spomenici na obloj glagoljici potječu iz razdoblja od 9. do 12. stoljeća.

Uglata glagoljica

Nakon 12. stoljeća glagoljicom su se nastavili služiti samo Hrvati. Prilagodili su je sebi stvorivši tako novi tip glagoljice poznat kao uglata ili hrvatska glagoljica. Uglatom se glagoljicom Hrvati služe sve do danas – govorimo o 11 stoljeća hrvatskoga glagoljaštva. Osim hrvatskoga crkvenoslavenskoga glagoljicom se bilježio i starohrvatski jezik, većinom čakavsko narječje.

Glagoljica u Hrvata

Najstariji su sačuvani hrvatski spomenici na kojima je glagoljski natpis uklesan u kamen iz 11. i 12. st.: *Plominski natpis*, *Supetarski ulomak*, *Grdoselski ulomak*, *Valunska ploča*, *Krčki natpis*, *Bašćanska ploča*... Oni su pisani glagoljicom prijelaznoga oblika iz oble prema uglatoj.

Zlatnim se razdobljem hrvatskoga glagoljaštva smatraju 14. i 15. st., iz kojih je sačuvano 30 rukopisnih brevijara, 17 misala, 3 psaltira, 2 rituala, niz fragmenata liturgijskih tekstova, više zbornika te mnogo pravnih i drugih spisa.

Najpoznatiji su hrvatski liturgijski tekstovi pisani glagoljicom: *Vatikanski misal Illirico 4*, *Misal kneza Novaka*, *Hrvojev misal*, *Ročki misal*, *Prvi vrbnički brevijar*, *Drugi novljanski brevijar*, *Brevijar Vida Omišljanina*, *Lobkovicov psaltir*, *Frašćićev psaltir*, *Akademijin ritual*, *Klimantovićev zbornik* i dr.; pripovjedni tekstovi: *Pariški zbornik*, *Ivančićev zbornik*, *Petrinov zbornik*, *Žgombićev zbornik* i dr. te pravni tekstovi: *Vinodolski zakonik*, *Istarski razvod* i dr.

Jeronim i glagoljica

Iako se znanstvenici danas uglavnom slažu o **Konstantinovu autorstvu glagoljice**, u Hrvatskoj je dugo postojala predaja prema kojoj je **sv. Jeronim** autor glagoljice.

Prvi se put ta predaja spominje u otpisu pape Inocenta IV. senjskomu biskupu Filipu 29. ožujka 1248. godine, u kojemu piše: *Porrecta nobis tua petitio continebat quod in Sclavonia est littera specialis, quam illius terre clerici se habere a beato Jeronimo asserentes, eam observant in divinis officiis celebrandis.* 'Predana nam tvoja molba sadržavala je da u Slavoniji postoji posebno pismo kojim se kler te zemlje, tvrdeći da ga ima od sv. Jeronima, služi u slavljenju bogoslužja.'

Ta je legenda odgovarala glagoljašima kojima nije odgovaralo da se to pismo povezuje isključivo s Ćirilom i Metodom jer je Metod u Crkvi dugo bio smatran heretikom, a odgovarala je i Rimskoj kuriji koja je s pomoću te legende mogla približiti glagoljaše zapadnoj Crkvi. M. Bogović (*Glagoljica bitna odrednica hrvatskog identiteta*) ističe: „U tom bi se smislu naglašavanje autorstva sv. Jeronima za slavensko pismo moglo shvatiti ne samo kao invenciju samih glagoljaša da se lakše zaštite, nego također kao želja da se glagoljaše poveže uspješnije uz zapadnu Crkvu.”

Glagoljica danas

Iako se u 19. st. glagoljica prestala aktivno upotrebljavati, ona u Hrvatskoj i dalje živi, ali u drukčijemu obliku. Danas je glagoljica simbol hrvatskoga nacionalnog identiteta. važna je u kulturi, umjetnosti i dizajnu, služi kao nadahnuće mnogim umjetnicima, čest je simbol u određenim supkulturama, npr. u navijačkim skupinama, česta je na tetovažama i sl.

Ona je i predmet znanstvenoga istraživanja, a svoje mjesto ima i u obrazovnome sustavu u sklopu nastave Hrvatskoga jezika i Povijesti te brojnih učeničkih glagoljaških skupina.

Zbog važnosti glagoljice u hrvatskoj kulturi i povijesti godine 2014. umijeće čitanja, pisanja i tiskanja glagoljice proglašeno je nematerijalnim kulturnim dobrom, a godine 2019. Hrvatski sabor dan 22. veljače proglasio je **Danom hrvatske glagoljice i glagoljaštva.**

Temeljne značajke glagoljaštva

Glagoljaštvo je hrvatski odvjetak ćirilometodske tradicije koji obuhvaća ukupnu djelatnost hrvatskih glagoljaša. Oni su, za razliku od ostalih Slavena, zadržali glagoljsko pismo i pritom razvili novi tip pisma, uglatu ili hrvatsku glagoljicu.

Glagoljaštvo se odnosi i na pismenost na (hrvatskoj) ćirilici. Plodovi su glagoljaštva i glagoljaško bogoslužje te glagoljaško pjevanje. Danas glagoljaštvo istražuju znanstvenici različitih profila: filolozi, povjesničari, povjesničari umjetnosti, teolozi, liturgičari i dr.

VIŠE O TEMELJNIM ZNAČAJKAMA GLAGOLJAŠTVA

Epigrafski spomenici (izbor)

NATPISI NA KAMENU: *Plominski natpis* (10./11. st.), *Valunska ploča* (11. st.), *Krčki natpis* (11. st.), *Bašćanska ploča* (oko 1100.), *Jurandvorski ulomci* (11./12. st.), *Kninski ulomak* (11./12. st.), *Grdoselski ulomak* (12. st.), *Supetarski ulomak* (12. st.), *Senjska ploča* (12. st.), *Reljef s likom sv. Martina* (1330.)...

GRAFITI (urezi na zidu): *Humski grafit* (12. st.), *Ročki glagoljski abecedarij* (oko 1200.)...

Iscrpan popis i opis glagoljskih natpisa i grafita od najranijih početaka do 18. st. nalazi se u knjizi Branka Fučića *Glagoljski natpisi* (Zagreb, 1982.).

Rukopisi (izbor)

Vjekoslav Štefanić popisao je i opisao glagoljske rukopise u dvama njihovim najvećim nalazištima i mjestima čuvanja, otoku Krku i Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti: *Glagoljski rukopisi otoka Krka* (Zagreb, 1960.) i *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije* (Zagreb, 1969.–1970.).

O glagoljskim rukopisima koji se nalaze u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu pisao je Ivan Kosić u zborniku *Glagoljica i hrvatski glagolizam* (Zagreb – Krk, 2004.)

Najveća je poznata zbirka odlomaka (fragmenata) koji se nalaze izvan Hrvatske ona Ivana Berčića. Njezin je popis i opis objavljen u suizdanju Staroslavenskoga instituta (*Glagoljski fragmenti Ivana Berčića u Ruskoj nacionalnoj biblioteci*, Zagreb – Petrograd, 2000.).

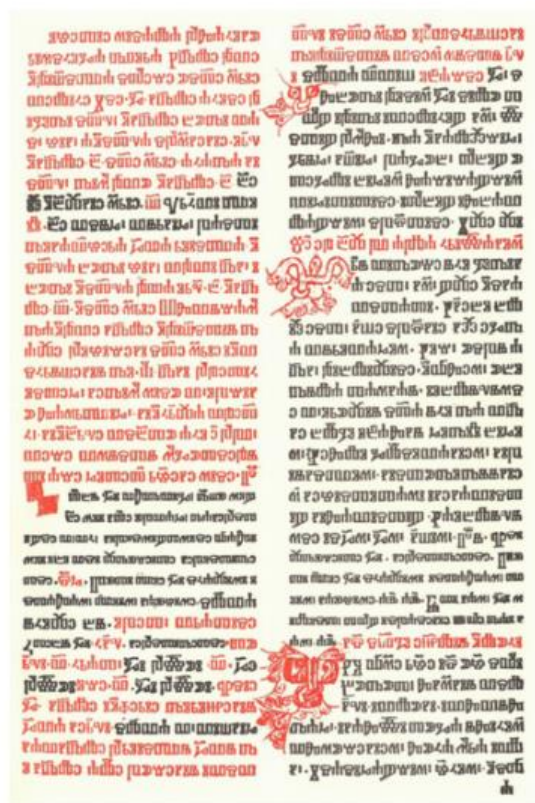
Još uvijek ne postoji cjeloviti popis i opis koji bi na jednome mjestu skupio sve poznate cjelovite i fragmentarne hrvatskoglagoljske rukopise.

LITURGIJSKE
KNJIGE

ZBORNICI

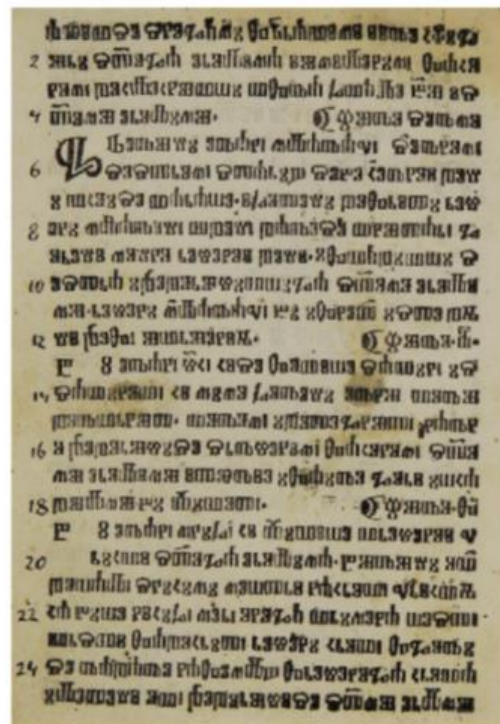
PRAVNI
SPOMENICI

Tiskane knjige

Glagoljske inkunabule (knjige otisnute u prvih pedesetak godina od izuma tiska)

- *Misal po zakonu rimskoga dvora* (? , 1483.)
- *Brevijar po zakonu rimskoga dvora* (? , 1491.)
- *Baromičev brevijar* (Venecija, 1493.)
- *Senjski misal* (Senj, 1494.)

Izdanja glagoljske tiskare u SENJU (15.–16. st.)

- *Senjski misal* (1494.)
- *Spovid općena* (1496.)
- *Meštirija dobra umrtija* (?)
- *Naručnik plebanušev* (1507.)

Izdanja glagoljske tiskare u RIJEČI (16. st.)

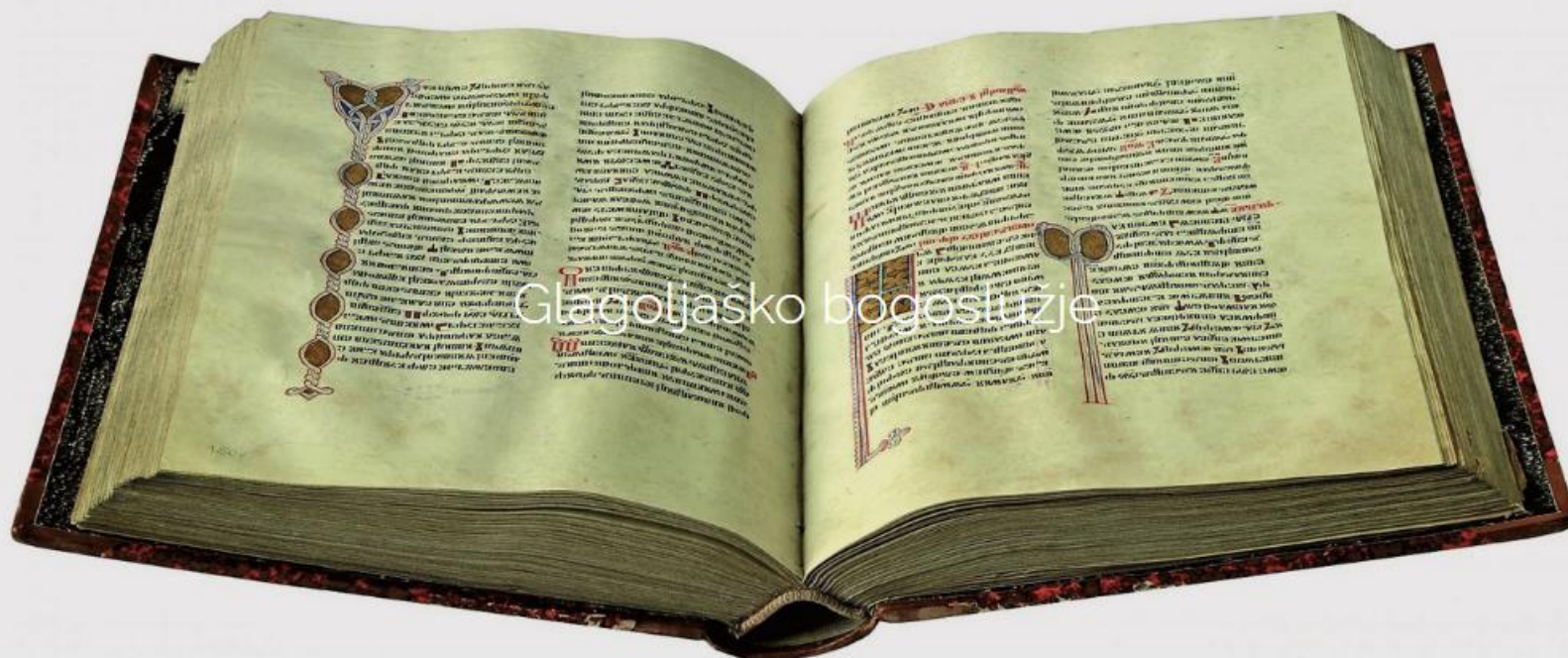
- *Oficij rimski / Oficij blaženije Devi Marije* (1530.)
- *Psaltir* (1530.?)
- *Misal hruacki* (1531.)
- *Knjižice krsta* (1531.)

Hrvatski crkvenoslavenski jezik

Hrvatski je crkvenoslavenski jezik najstariji hrvatski književni jezik. Razvio se iz prvoga slavenskog književnog jezika – starocrkvenoslavenskoga, koji je nastao u 9. stoljeću i kojim su pisani najstariji spomenici slavenske pismenosti sačuvani u prijepisima iz 10. i 11. stoljeća.

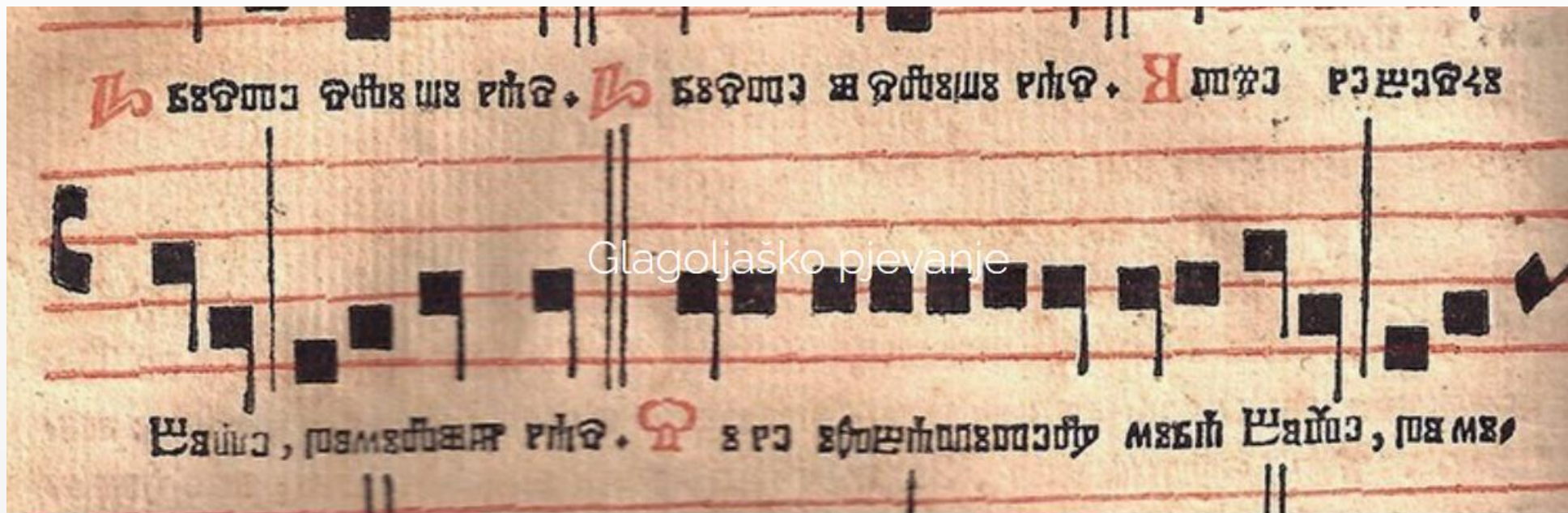
VIŠE O HRVATSKOME
CRKVENOSLAVENSKOM JEZIKU

autor: Kristijan Kuhar

Ćirilometodski temelji

Počeci glagoljaškoga bogoslužja (staroslavenske liturgije) neodvojivo su povezani s moravskom misijom svetih Konstantina Ćirila i Metoda, koji su s grčkoga i latinskoga jezika preveli *Sveto pismo* i bogoslužne tekstove. U Rimu su 869. godine dobili dopuštenje pape Hadrijana II. za slavljenje rimskoga obreda na staroslavenskome jeziku. Tako u rimskoj Crkvi, pored latinskoga jezika, staroslavenski jezik postaje *lingua sacra* ('sveti jezik'), a glagoljica, uz latinicu, pismo dostojno bilježenja Svetoga.

Glagoljaško je pjevanje prepoznatljivo hrvatsko liturgijsko i izvanliturgijsko pjevanje izniklo iz glagoljaškoga bogoslužja. Podrazumijeva pjevanje na hrvatskome crkvenoslavenskom jeziku te na živome hrvatskom jeziku čakavske osnovice. Izraz je usmene pučke kulture koja se stoljećima prenosila s koljena na koljeno. Glagoljaško je pjevanje zaštićeno nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske (reg. broj Z-3620), za koje u Registru kulturnih dobara stoji:

»Pojam glagoljaško pjevanje obuhvaća tradicijsko (pučko) rimokatoličko liturgijsko, paraliturgijsko i drugo nabožno pjevanje u južnim jadranskim područjima Hrvatske (u Dalmaciji, Primorju i Istri) u prošlosti i danas. Tragovi ove glazbene pojave postoje i u gorskim područjima Hrvatske (u Lici, Gorskom kotaru i na Kordunu) te izvan granica Hrvatske u primorskim područjima Crne Gore i Slovenije. Glagoljaško je pjevanje prevladavalo od ranoga srednjega vijeka sve do druge polovice 20. stoljeća, kada je nastupila snažna modernizacija crkvene glazbe. U određenim sredinama sačuvalo se u živoj praksi izvođenja sve do danas, u većoj ili manjoj mjeri, u izvornom obrednom kontekstu (Iž, Radovin, Sali...).«

Hrvatska ćirilica

autor: [Kristian Paskojević](#)

Postanak

Ćirilica je drugo i mlađe slavensko pismo nastalo na osnovi grčkoga alfabeta. Dugo se smatralo da su je oblikovali učenici Konstantina (Ćirila) i Metoda za potrebe pokršćavanja Slavena u okolici Bizanta i dali joj ime u čast sv. Ćirila. Proglašenje ćirilice službenim pismom Bugarskoga Carstva 893. godine utjecalo je na njezino širenje, ali pretpostavka o autorstvu danas je odbačena. Ćirilica nije rezultat pojedinačnoga nadahnuća, nego povijesnoga procesa.

Ćirilicom su pisani i neki spomenici starocrkvenoslavenskoga kanona (*Savina knjiga*, *Suprasalski zbornik*). Za razliku od glagoljice, ćirilica je danas jedno od najraširenijih svjetskih pisama, kojim se služe i neslavenski narodi – pogotovo na prostoru središnje Azije u državama bivšega SSSR-a, ali i dalje (Kazahstan, Kirgistan, Mongolija i sl.).

Hrvatska tropismenost

autorica: Ana Šimić

Jedna od najrazlikovnijih osobitosti hrvatskoga kulturnog identiteta jest tropismenost, tj. činjenica da su se Hrvati u svojoj povijesti služili trima pismima: jednim izvorno rimskim (latinica) i dvama slavenskim (glagoljica i ćirilica).

Povijest hrvatske pismenosti otvara latinica, ali latinica kojom je pisan latinski jezik, službeni jezik zapadnoeuropske srednjovjekovne civilizacije i kulture. Najstariji su hrvatski latinični i latinski zapisi povezani s hrvatskim narodnim vladarima: *Krstionica kneza Višeslava* (8./9. st.), *Trpimirov natpis* (9. st.), *Branimirov natpis* (888.), *Natpis kraljice Jelene* (976.) i dr. Najstariji je pak latinični tekst na hrvatskome jeziku iz 14. st., *Red i zakon* zadarskih dominikanki (1345.).

Mnogo prije nego latinicom Hrvati su vlastiti jezik prvo zabilježili glagoljicom (*Plominski natpis* (10./11. st.), *Krčki natpis* (11. st.), *Bašćanska ploča* (oko 1100.) i dr.), a onda i ćirilicom (*Supetarski ulomak* (12. st.), *Povaljski prag* (1184.)).

Virtualne izložbe

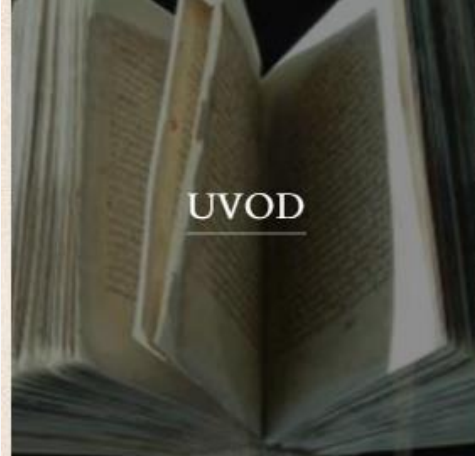
<https://stin.hr/zgombicev-zbornik/>

<https://stin.hr/novakov-misal/>

Žgombičev zbornik

UVOD KNJIGA PUTUJE KODEKS ISTRAŽIVAČI KNJIŽEVNI KUTAK MEDICINSKI KUTAK ZABAVNI KUTAK BIBLIOGRAFIJA

U Noć istraživača s Otoka glagoljice

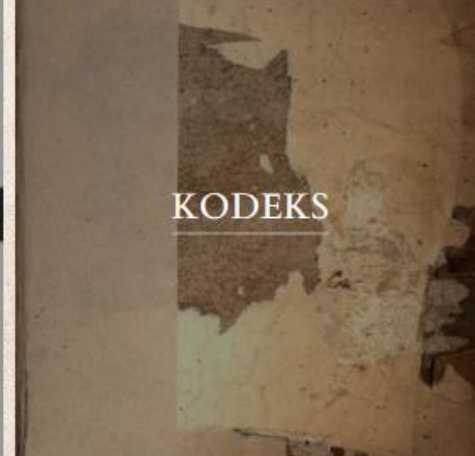
UVOD

VIRTUALNO
PUTOVANJE

Žgombićev
zbornik
virtualno putovanje

Za razliku od nekakvih drugih kodexa, Žgombićev zbornik više je putovanje
započeto još prije nego što je bio dovršen i popravljen stih, a kakav ga danas
poznajemo. Njegovu knjigu su dva stila na su različitim jezicima.

KODEKS

MEDICINSKI
KUTAK

ISTRAŽIVAČI

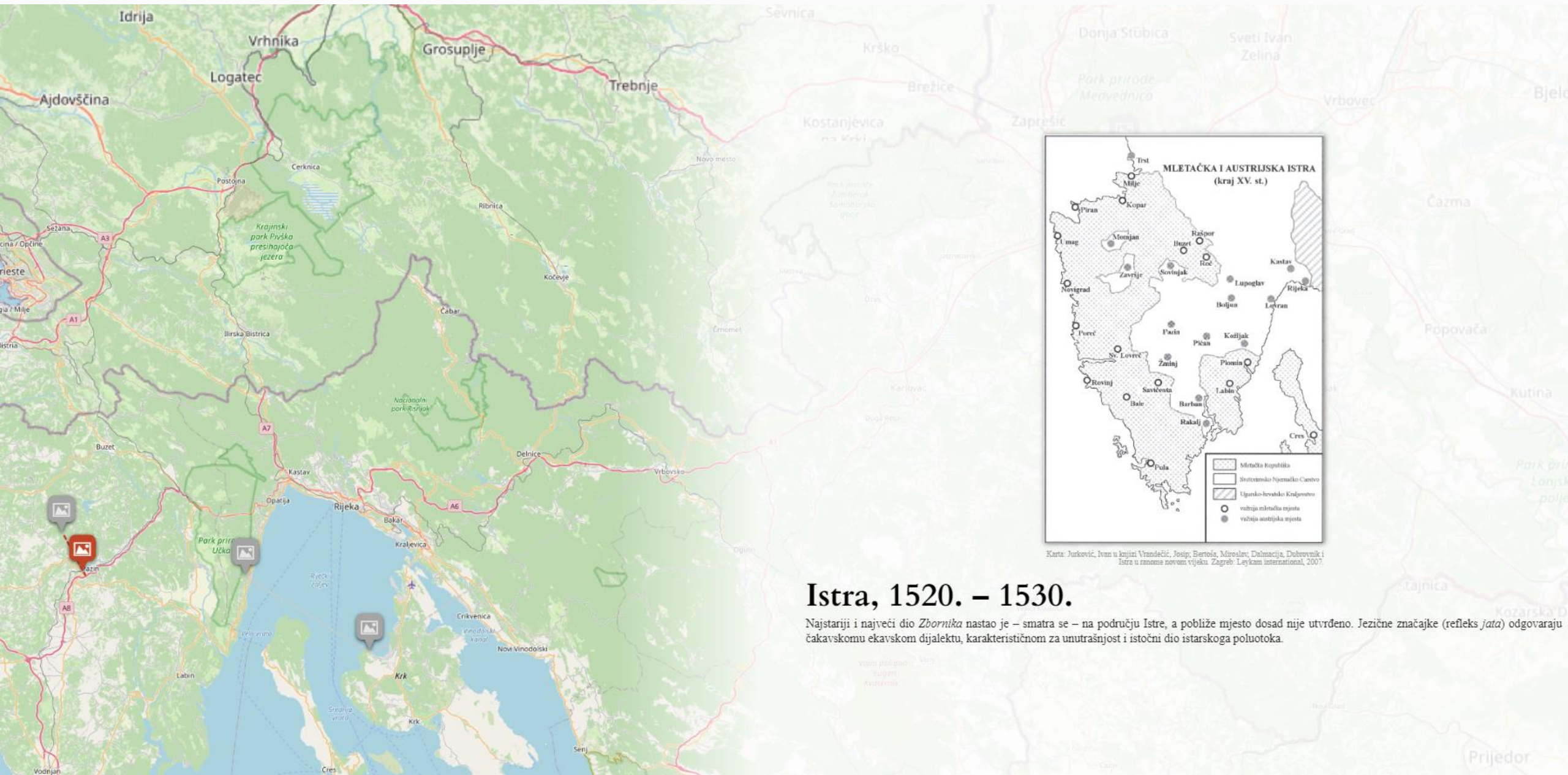
KNJIŽEVNI
KUTAK

ZABAVNI
KUTAK

BIBLIOGRAFIJA

Istra, 1520. – 1530.

Najstariji i najveći dio *Zbornika* nastao je – smatra se – na području Istre, a poblize mjesto dosad nije utvrđeno. Jezične značajke (refleks *jata*) odgovaraju čakavskom ekavskom dijalektu, karakterističnom za unutrašnjost i istočni dio istarskoga poluotoka.

MISAL KNEZA NOVAKA

650. obljetnica prvoga

datiranoga glagoljskog misala

1368.–2018.

Projekt „Techno-Past Techno Future: European Researchers' Night“ (TPTF_ERN)
financiran je u sklopu Okvirnog programa EU za istraživanje i inovacije – Obzor
2020, broj ugovora 818748

 **Staroslavenski
institut**

Vjesnik ekskluzivne vijesti – žakan Juri iz Roča

Novakov je *misal* tijekom godina mijenjao vlasnike i korisnike, a neki su od njih o tome ostavili pisane tragove u obliku bilješki ili dodataka temeljnom tekstu. Najpoznatiji je od njih **Juri iz Roča**. Juri je bio žakan, što je u njegovo vrijeme podrazumijevalo poslužitelja (oltara), đaka i đakona. Danas su đakoni nositelji prvoga stupnja svećeničkoga reda. Na posljednjoj stranici *Novakova misala* zabilježio je Juri vlastitom rukom zapis koji danas smatramo jednim od bisera hrvatskoglagoljske pismenosti:

Vita Vita. štampa naša gori gre

tako ja oću da naša gori gre

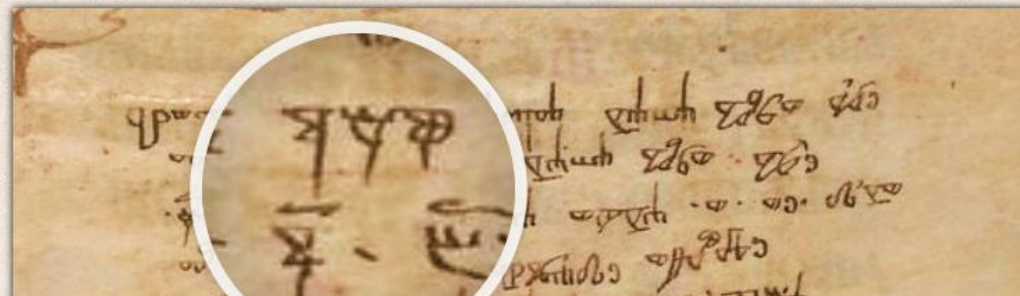
· č · u · o · b · m(ěse)ca ijuna · i · ie · dni (26.06.1482.)

to b ě pisano v grade Izule

to pisa Juri žakan iz Roča

B(og) mu pomagaj i vsem ki mu

dobro otě

Čtení knihy přemudrosti · Čítání Knjige Mudrosti · Lectio libri Sapientiae

Jazik mudrih ukrasit naučenije.
Usta bezumnih vzvaret
kolovarstvije.

→ imenica **kolovarstvije** zapravo ne postoji i ovdje se našla pogreškom. Imenica koja bi trebala stajati na tom mjestu je **kovarstvije** (od glagola **kovati**), što znači **lukavstvo**.

Kolovarstvije je moglo nastati tako što je neki od pisara pokušao povezati riječ koja mu nije bila poznata uz njemu smislen pojam (npr. kolo). Ta se pojava zove **pučka etimologija**. Postupak u kojem pisar „ispravlja“ nešto što nije pogrešno naziva se u proučavanju tekstova **hiperkorigiranje** („pretjerano ispravljanje“).

Jezik mudrih ljudi proslavlja
znanje, a usta bezumnih
prosipaju ludost.

h

ш

ш

ш

ш

э

я

ш

б

ш

ш

ш

Obrazovne igre

<https://stin.hr/obrazovne-igre/>

Igra [Glagoljatrix](#) obrazovna je igra koja može poslužiti kao zabavno sredstvo za učenje glagoljice.

Igru je izradio student informatike i arhivistike Josip Mihaljević. Možete je [preuzeti](#) i na svoje računalo i igrati lokalno.

Igra [Glagoljojed](#) (zmija) obrazovna je igra koja može poslužiti kao zabavno sredstvo za učenje glagoljice.

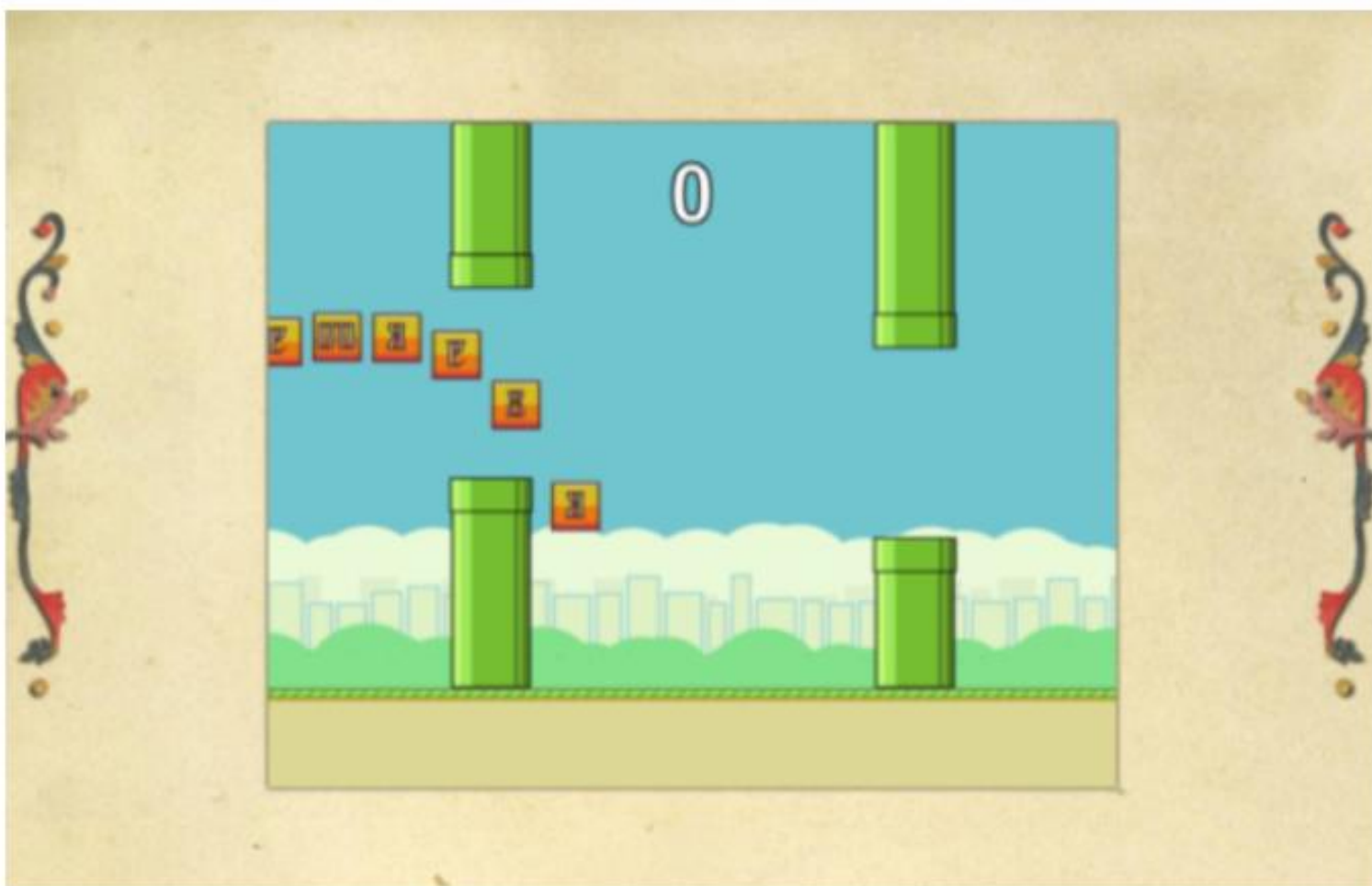
Igru je izradio student informatike i arhivistike Josip Mihaljević. Možete je [preuzeti](#) i na svoje računalo i igrati lokalno.

Igra pamtilica s glagoljičnim slovima obrazovna je igra i može poslužiti kao zabavno sredstvo za učenje glagoljice.

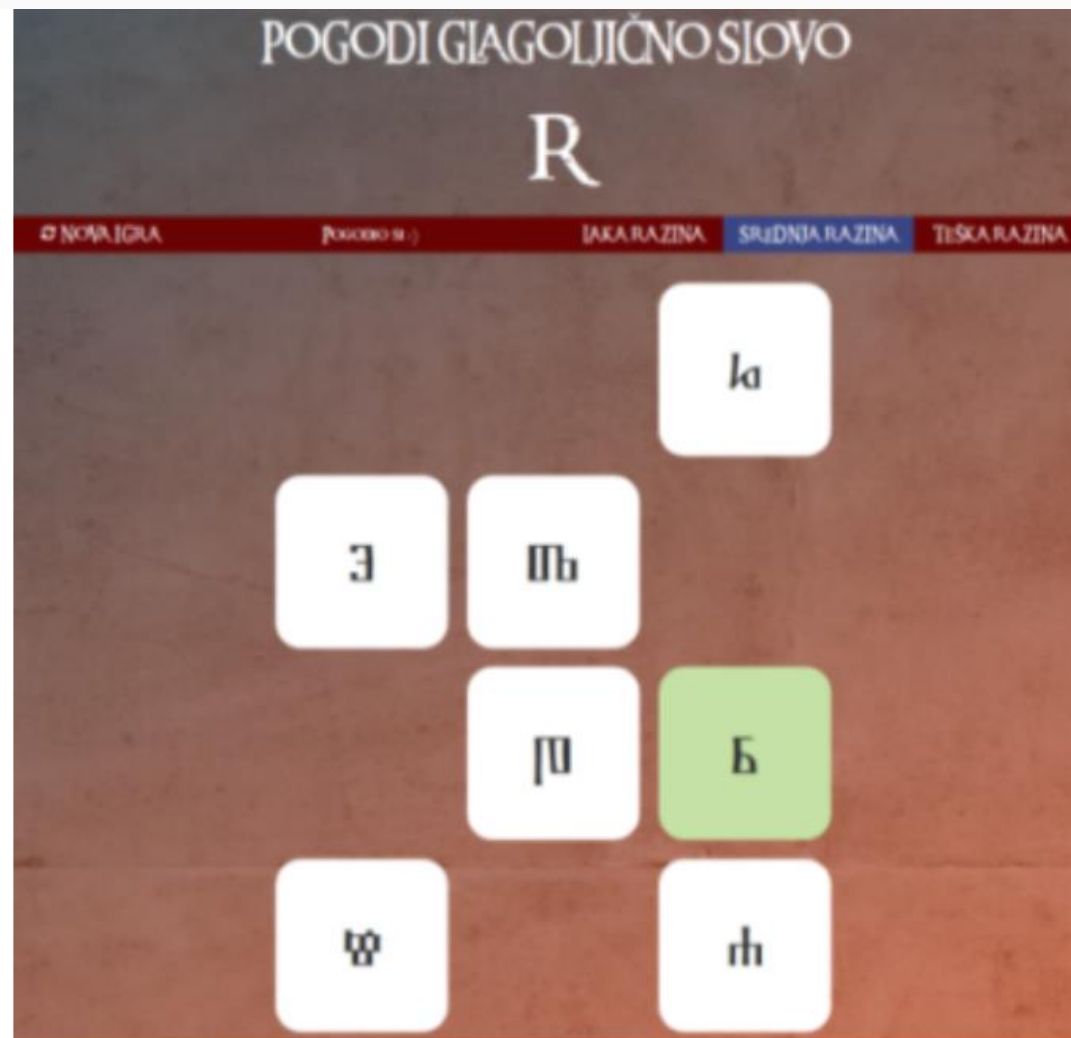
Igrač mora spojiti glagoljično slovo s odgovarajućim latiničnim slovom. Glagoljično i s njim podudarno latinično slovo iste su boje i po tome ih igrači mogu spajati. Igra se sastoji od dvaju dijelova, zapravo dviju posebnih igrica. U **prvome** je dijelu prvih 18 slova iz glagoljične azbuke, a u **drugome** drugih 18 slova.

Igru je izradio student informatike i arhivistike Josip Mihaljević. Možete je **preuzeti** i na svoje računalo i igrati lokalno.

Igra [Leteća glagoljica](#) (zmija) obrazovna je igra koja može poslužiti kao zabavno sredstvo za učenje glagoljice.

Igru je izradio student informatike i arhivistike Josip Mihaljević. Možete je [preuzeti](#) i na svoje računalo i igrati lokalno.

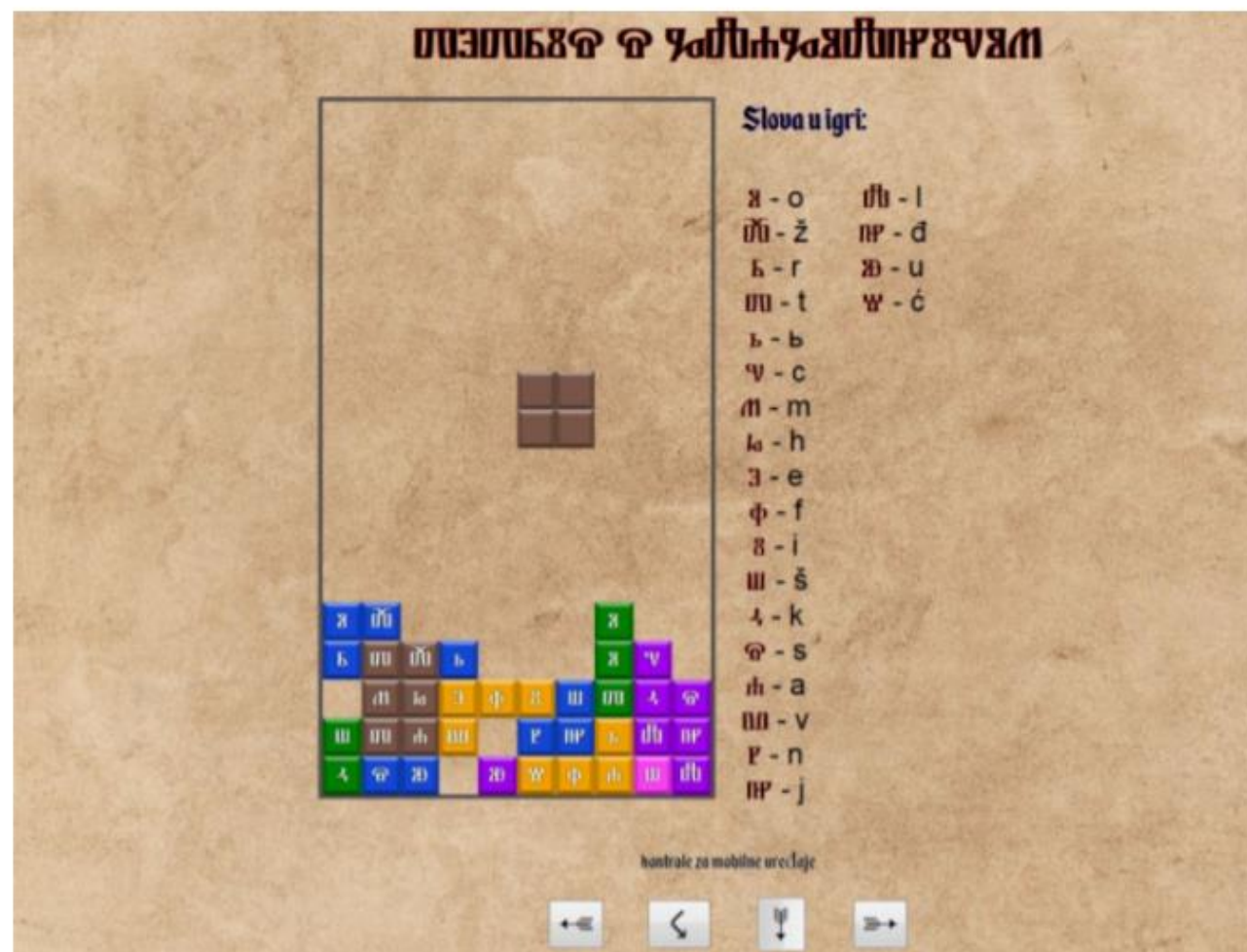

Igra [Pogodi glagoljično slovo](#) služi za učenje glagoljičnih slova. Igra se tako da se prikaže jedno latinično slovo za koje igrač mora odabrati karticu koja sadržava isto glagoljično slovo. Igra se može igrati na tri razine. Na prvoj su razini ponuđene samo tri kartice, na drugoj dvanaest kartica, a na trećoj osamnaest. Pritisnite donju sliku za početak igre.

[Svemirska glagoljica](#) igra je u kojoj svojim brodom štitite Zemlju od asteroida. Da biste spasili Zemlju, treba je udariti manje od pet asteroida. Asteroidi su prikazani kao blokovi koji u sebi sadržavaju glagoljična slova. Kad se upuca jedan od tih blokova, napiše se nakratko transliteracija na latinici za pogođeno slovo. Predviđeno je da se igra na računalu s mišem.

Igru je napravio profesor informatike i diplomirani arhivist Josip Mihaljević.

Igrajte [Tetris s glagoljicom](#). Riječ je o klasičnoj igri tetris, u kojoj se unutar blokova stvaraju glagoljična slova svaki put kad se složi red u igri. S desne je strane za svako glagoljično slovo napisana njegova latinična inačica. Ako igrač prijeđe mišem preko glagoljičnoga slova, u oblačiću će se prikazati latinična inačica toga slova. Igra je u prvome redu izrađena za računala, ali može se igrati i na mobilnim uređajima zahvaljujući kontrolama na dnu stranice. Za početak igre pritisnite donju sliku.

Igru je napravio profesor informatike i diplomirani arhivist Josip Mihaljević.

ZABAVNI KUTAK

Odaberi jednu od igara.

 2, 3, 4 + 1, 2, 3

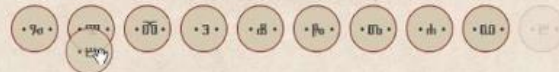

Pogrešna slova:

Poredaj brojeve

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

provjeri

Poredaj brojeve

Rasporedi retke u oba stupca kako bi dobio smislen tekst

אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעֲזָרְנוּ	Marija Magdalena od Magdala grad-
אֲנִי הָיִיתִי אֶת הַיָּם וְהָיִיתִי אֶת הַיָּם	tu beše jere stvar bogatstva lice preo-
כִּי הָיָה אֵלֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעֲזָרְנוּ	v istinu Eukariji imenuj se. Penježe u boga-
אֲנִי הָיִיתִי אֶת הַיָּם וְהָיִיתִי אֶת הַיָּם	Ježeže otac bi v jenen Sinu mati že njeje
אֲנִי הָיִיתִי אֶת הַיָּם וְהָיִיתִי אֶת הַיָּם	Ježeže otac bi imenuje Sinu mati že njeje
אֲנִי הָיִיתִי אֶת הַיָּם וְהָיִיתִי אֶת הַיָּם	aznuh i v istinu ce roda kraljeva.
אֲנִי הָיִיתִי אֶת הַיָּם וְהָיִיתִי אֶת הַיָּם	a vziavjet se . Rojena že binu od č-
אֲנִי הָיִיתִי אֶת הַיָּם וְהָיִיתִי אֶת הַיָּם	šic.

provjeri

Složi tekst

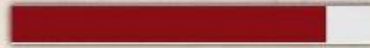
ሐ	ረ	ዓ	ፀ	፺
ቤ	፱	ኅ	ፋ	ኀ
ዞ	ፊ	ወ	ደ	፩
፲	ቀ	ሄ	ዞ	፲

ሐዓህፀፈሐዓፀፀፀ

ዓፀፀፀሐዓፀፀፀ

provjeri

glagolj

104

Premetaljka

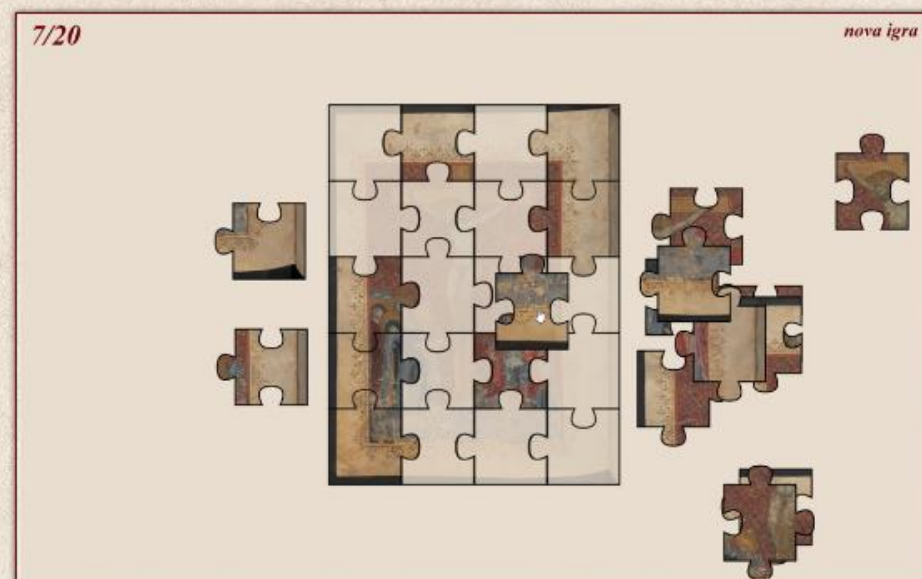
2/21.

ostalo je još 3 sekunde za odgovor

Pamolica

Slagalice

Ш

Щ

Ы

Я

Ѧ

Ѣ

Я

Ѧ

Б

Ѧ

Ѧ

Ѧ

Facebookova stranica

<https://www.facebook.com/stin.hr>

𐌱𐌿𐌸𐌹𐌿𐌸𐌰 (zbica) = pisaljka, pisalo

𐌿𐌵𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰
𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰
𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰
𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰 𐌸𐌰𐌳𐌰𐌹𐌸𐌰

vzdai se ot opata vsaka potriba
i to e(stb) ... **zbica**

(Regula sv. Benedikta,
kraj 14. st.)

𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸
(plesna) = taban

𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸
𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸
𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸

utvr'dista se **plesnê** i glêzni ego
i v'skoč' v'sta i hoĵaše

(A 3,7–8, Drugi oksfordski misal, 15. st.)

𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 (lobzati) = ljubiti

lobži me lobzomъ ustb tvoih'

(Pj 1,1 – Prvi beramski brevijar – 14. st.)

𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 (spočiti se)
= počinuti, odmoriti se

𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸
𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸

ako li op'ju se
to idu na postelju moju i spočiju se

(Žgombićev zbornik, 16. st.)

𐌸𐌸𐌸𐌸 (az) = ja

azъ opat(ъ) drъžiha
pisah se o ledi(n)ê juže da
zъvъnimirъ
kralъ hrъvatъskъ ...

Baščanska ploča (oko 1100.)

𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 (velblud) = DEVA

𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸
𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸
𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸 𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸𐌸

govoru da e lagle vel'bludu skozi uši igleni proiti
negoli bogatomu v c(êsa)rstvo b(o)žie vniti

(Žgombićev zbornik, 16. st.)

Ѡ

ѡ

Ѣ

Ѥ

Ѧ

Ѩ

Ѫ

Ѭ

Ѯ

Ѱ

Ѳ

Ѵ

Youtube kanal

<https://www.youtube.com/@StaroslavenskiInstitut>

ഹസ്തശാസ്ത്രം
ചരിത്രം

ഭാരതീയ
ഔദ്യോഗിക

Staroslavenski institut

@StaroslavenskiInstitut 47 subscribers 14 videos

YouTube kanal Staroslavenskoga instituta, središnje hrvatske akademske ... >

Subscribe

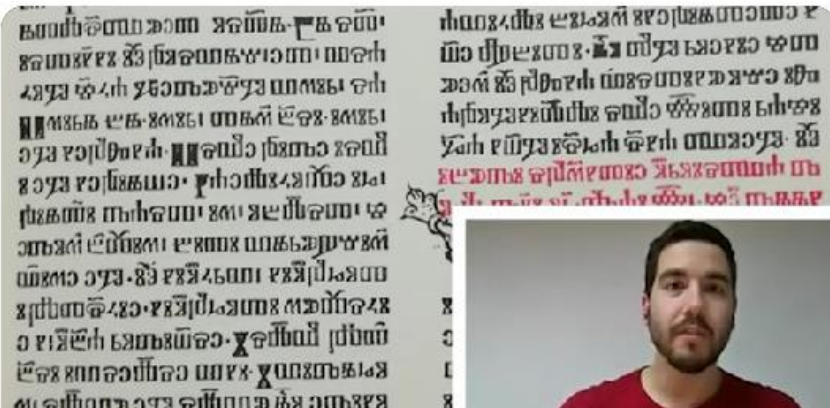
HOME

VIDEOS

PLAYLISTS

CHANNELS

ABOUT

Zašto glagoljaštvo? (trailer kanala)

149 views • 7 months ago

Družimo se i dalje:

📌 mrežna stranica Staroslavenskoga instituta: <https://stin.hr/>

📌 Facebook Staroslavenskoga instituta:
<https://hr-hr.facebook.com/stin.hr/>

ԽՈՍԽՈՒՄԻ ԸՒ ՈՅԹՅԱՆԲԵՐՅՈՒՄՑ

Ana Mihaljević
amihaljevic@stin.hr

